

תורה ומידות טובות

פרשת ויקהל | עלון מספר 247 | כניסת שבת: 17:18 (לנוהגים 40 דק' 16:58) יציאת שבת: גאונים 18:04 ר"ת: 18:42

אורחות חיים



ואם הזכרנו קודם את ההידור של ראש ישיבת 'פורת יוסף' במצוות המצה שלו, נספר על הידור נוסף שלו, המופיע גם הוא בספר הנ"ל המתאר את קורות חייו.

המעשה היה באלמנה שגידלה לבדה את בנה היתום, והשקיעה בו את כל מרצה. בהגיעו למצוות, הטריח הגרב"צ אבא שאול את עצמו, והגיע למסיבת בר המצווה, יחד עם רעייתו הרבנית.

הרבנית ניגשה אל האלמנה ואמרה לה: "לא רק לחתן המצוות מגיעה מתנה חשובה, אלא גם לך... שהרי את גידלת אותו במו - ידיך, לבדך, והשקעת בו את כל כולך..." האלמנה התרגשה מאוד, וזאת הגישה לה הרבנית אבא שאול מחרוזת פנינים.

איך קוראים להנהגה מפוארת כזו? - לענ"ד הגרב"צ קיים בכך הידור במצוות "הגדת לבנון"! שכן, הוא עצמו קיים את המצווה בחינוך ילדיו (ואכן זכה ראש ישיבת 'פורת יוסף' לצאצאים, שהם עצמם ענקי תורה), אבל יש ילדים שאין להם אבא, ומי יעודד אותם ויספר להם את סיפור יציאת מצרים?

לכן הגיעו ראש הישיבה והרבנית למסיבת בר המצווה, ועודדו בכך את האלמנה, שקיבלה מכך חיזוק וכוח להמשיך ולגדל את בנה לתורה ולמצוות. (ממוך הספר 'מלואות צמחה', בעריכת הרב משה מיכלאל לרין)

ליקויי בניה התגלו באחד הבניינים החדשים בירושלים. הדיירים תבעו את הקבלן, והדבר היה יכול להסתכם במיליוני שקלים ובעגמת נפש, וריב ומדון שלא ישקטו לעולם. לאחר דו"ד הוחלט להביא את הענין לפני רבי בן ציון. הדיירים באו עם הקבלן לפני הרב, וכל דייר בתורו פרט את הליקויים בדירתו.

לאחר ששמע את כל טענותיהם, ביקש מהם רבי בן ציון שאף אחד לא יאיים בתביעה משפטית, וזאת שאל את הקבלן: "האם אתה מסכים לתקן את כל הליקויים?"

ולאחר שהשיב בחיוב, שאל אותו: "תוך כמה זמן תתקן אותם?", "תוך שבוע!" - הבטיח הקבלן.

"אני נתון לך שבועיים..." - אמר לו רבי בן ציון - "ואתם הדיירים תפסיקו עם האיומים, הטענות וההכפשות... אם יהיו לכם טענות תבואו אלי..."

ואכן הכל על מקומו בא בשלום, מבלי עגמת נפש, ריב ומדון. (ממוך הספר 'לקבלת שבת')

מענייני הפרשה

מאת הגאון הגדול אב"ד ב"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" מורנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א



שהקשה הרמב"ן, איך יבוא עשה הקל, וידחה את הלא תעשה החמור, הרי על לא תעשה ישנו עונש מלקות, ועל עשה אין? ועיי"ש ברמב"ן.

אלא הסבירו המפרשים טעם לזה, שמכיון שכל אדם צריך שיהיו עסקיו וחפציו ותנועותיו לשם שמים, כל שכן במצוות עשה, שצריכות כונה לעשות את המצוה שתהיה לנחת רוח לפני הקב"ה. א"כ, אם אדם עושה איזו מצוה עשה, צריך להזהר שלא תהיה איזו מחשבה שלא לשם שמים, ובפרט במצוה שעושה אותה ברבים, שבקלות יכול לבוא לטעות ולומר שכונתו היא אך ורק לשם שמים, ובאמת כונתו היא להראות את עצמו ואת גדלותו, שהולך בדרך התורה והמצוות. וזה שאנו אומרים בתפילה: לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי. פירוש, שגם בגלוי כשבני אדם רואים שעוסק במצוות, לא תהיה כונתו להתנאות לפני בני אדם, אלא כונתו תהיה רק לשם שמים. וכדי להגיע לדרגה זו, צריך עבודה רבה ויגיעה גדולה, ואין כל אדם זוכה להגיע לדרגה שכזו. וכל זה הוא במצות עשה, שעושה את מעשה המצוה ברבים, שאז יכול שיבוא למחשבתו כל מיני מחשבות שלא לשמה, ולזה צריך עבודה רבה שתהיה מחשבתו לשם שמים, אבל במצוות לא תעשה, אי אפשר שיתערב לו איזה פניה שלא לשם שמים בשביל שרבים רואים אותו יושב ובטל ולא עובר עבירה, וכמו שמצינו במסכת פסחים (נ): לענין מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, שמי שלא עובד יאמרו שאין לו עבודה, ולא שייך בזה יוהרא. וא"כ, אצל מצוות לא תעשה לא שייך יוהרא, ולפי"ז העשה הוא במעלה גדולה יותר וחמור מאשר לא תעשה, שהרי מצוות עשה הוא מקיים בעמל גדול, וזהו הסיבה שעשה דוחה את לא תעשה. ובזה מיושבת קושיית הרמב"ן דלעיל.

אמנם, כל זה טוב במצוות עשה שהוא בקום ועשה, אבל בשבת גם העשה הוא בשב ואל תעשה לשבות ממלאכה. והנה כתב הפני יהושע במסכת כתובות (מ), שעשה שהוא בשב ואל תעשה לא עדיף מלא תעשה, ונדחה מפני עשה שהוא בקום ועשה. והטעם הוא כמו שהסברנו, שמפני שהעשה שהוא בשב ואל תעשה, אי אפשר שיתערב בו פניה ומחשבה זרה, א"כ הוא כמו מצוות לא תעשה, לכן נדחה מפני עשה שהוא בקום ועשה.

ועפי"ז יובן, שהיה עולה על דעתנו לומר שעשה של המשכן שהוא בקום ועשה, ידחה את העשה והלא תעשה של שבת, שהם בשב ואל תעשה, והוי העשה והלא תעשה כמו שני לאוין, ועשה דוחה שני לאוין, וכמו שכתב בספר גינת ורדים (כלל טו), קמ"ל שעשה אינו דוחה את שני הלאוין הללו, אלא הם כמו שני לאוין ממש. ועיין בספר שושנת העמקים (כלל ב-ג) שהסתפק בזה. ובזה מיושבת קושיית הרא"ם והגור אריה על רש"י, מדוע היתה הוה אמינא, שידחה עשה של המשכן, את השבת שהוא עשה ולא תעשה. וזהו פירוש הפסוק: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", הכונה שפרשה זו של שבת, נאמרה בהקהל לרמז על מעשה השבת. נעשית אפילו בהקהל כל העדה, שאנשים רבים רואים שאין לו שום פניה ומחשבת גאווה, מכיון שהוא בשב ואל תעשה, ולכן משונה היא מכל מצוות עשה שבתורה, שהם בקום ועשה, וצריך בהם עבודה מרובה, שלא יתערב לו פניה. אבל העשה של שבת, בקל יכול לעשותה רק על אשר ציוה ה' בכונה זכה. לכן הקדים שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש ולה, א- ב. ולכאורה קשה, מה כונת התורה שאמרה, "אשר ציוה ה' לעשות אותם", אם נאמר שכונת התורה על שמירת השבת, אם כן היה צריך לומר אשר ציוה ה' שלא לעשות אותם, כיון ששמירת השבת היא על הצד השלילי של לא תעשה ולא של חיוב לעשות, וכמו שאמרנו חז"ל (זכריה ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו", שמור זהו מצות לא תעשה וזכור זהו מצות עשה. וקשה לומר שכונת התורה "אשר ציוה ה' לעשות אותם" על מלאכת המשכן, מכיון שלאחר מכן כתבה התורה (פסוק ז): "ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר ציוה ה' לעשות אותם?"

אלא נראה שכונת התורה לומר, "לעשות אותם" הוא, להקהיל קהילות ברבים בכל שבת ושבת, ולדרוש בהם דברי תורה, כמו שהקהיל משה רבינו את כל עדת בני ישראל, והזהיר אותם על השבת, כן גם הם צריכים להקהיל קהילות ולעסוק בתורה, ולדרוש להם דרשות והלכות, ובפרט הלכות שבת החמורות, דאיתא בתלמוד ירושלמי, שרבי יוחנן ורבי לוישם בדקו, ומצאו, כי בכל אב מלאכה של שבת יש שלושים ותשע תולדות, ואם נכפיל שלושים ותשע אבות בשלושים ותשע תולדות, יצא לנו אלף חמש מאות עשרים ואחת איסורי שבת דאורייתא ישנם בשבת. על כן צריך ללמד את העם דעת, את כל ההלכות החמורות, ובפרט של שבת. ומלבד זה כמה איסורים דרבנן, שאם אדם לא ילמד וישנן את כל ההלכות שבת, עלול בקלות להכשל בעון חילול שבת החמור.

עוד הסבר אפשר להסביר, שכונת התורה להזהיר את עם ישראל, שיהיו קהילה אחת ואגודה אחת, ולא כל אחד ילך לדרך ויאמר שלום עליך נפשי, אלא כולם יהיו לאגודה אחת. וזה כונת התורה, "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם", שיהיו קהילה אחת. ואם תאמר, כיצד יתכן שיהיו כולם אגודה אחת, והרי כל אחד הולך לדרך ולפרנסתו, על זה אמר: "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתנו לה". שאעפ"י שבמשך השבוע אין להם אפשרות להתאגד מחמת עומס העבודה, אבל ביום השבת שהוא קדש ומנוחה ואסור בעשיית מלאכה, יקהילו קהילות לעבודת ה', ויתעסקו בדברי תורה וקדושה, ולא בדברים בטלים חלילה. וזהו קדש לה' שהכל יהיה קדש.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם ולה, א. הקשו המפרשים, מדוע דוקא פרשה זו נאמרה בהקהל ולא פרשה אחרת, ועוד, מדוע נאמר: "אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם", היה צריך לומר, אלה הדברים אשר ציוה ה' שלא לעשות אותם, שהם ל"ט מלאכות שבת? אלא הסבירו, דהנה קשה קושיא עצומה על רש"י, שפירש, מדוע הקדים משה רבינו מצוות השבת למלאכת המשכן, לומר, שמלאכת המשכן אינה דוחה את השבת. וקשה, איך הוה אמינא שידחה את השבת, הרי מלאכת המשכן זו מצוות עשה, ושבת הוא לא תעשה ועשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה, כן הקשו הרא"ם ובספר גור אריה על רש"י. עוד צריכים להביא, מדוע עשה דוחה את לא תעשה, וכמו

דעת גדולי רבותינו



פגש פעם מרן

החפץ חיים יהודי זה ואמר לו: מחלקך היא חלקי שגמלת חסד עם אחיך העברי. אמר לו אותו האיש: אל תקנא בי רבנו, אני האיש שחפרתי את הבור ולא כסיתיו... כך גם יש להעריך את אהבת ישראל של החילוניים. (עקבתא דמשיחא להגר"א וסכמ"א ז"ל הי"ד)

אמר רבנו החזו"א: מיהו אפקורס שומר מצוות ("א פרומער אפיקורס") בדורנו? כל מי שטוען כי באשמת גדולי ישראל נרצחו ששה מליון יהודים באירופה וכן כל מי שחוגג את "יום העצמאות". (עקבתא דמשיחא הכז להר"ן רותר ז"ל)

כשהתחילה המלחמה בארץ בין היהודים וערבים עשתה כיתת הגנה אימונים ליד ביתו של רבנו החזו"א אחד המפקדים ניגש אליו ואמר: אל יפחד הרבי מיריות אלו שהן של בחורים משלנו.

על זה ענהו רבנו מיד: פחדו גדול יותר מיריותכם באימונים ביסוד השבת מאשר מפצצות הערבים כל ימי השבוע. (עקבתא דמשיחא מ.ט. "דלגנ"י")

בשנת הפרעות תש"ו הבעתי לפני רבנו החזו"א את חרדתי כי אין יום שיעבור בלי קרבנות יהודים שנפגעים מידי הערבים.

הוכיחני רבנו: מדוע אינך מזועזע כל כך מזה שאלפים ורבות ילדים מישראל מקבלים חינוך חופשי שהוא כשריפת נשמה וגוף קיים, וכי רציחה זו פחות אכזרית מרציחת הערבים שפוגעת רק ביחידים ולא בהמונים כה גדולים, והרי חז"ל קבעו שגדול המחטאיו יותר מן ההורגו. עקבתא דמשיחא הכז שלמה כהן ז"ל (ומרן החזו"א לא חי בתקופתנו המעוררת למעלה גאווה ופלא תועבות כחך תכניית הלימודים בעירודים של שרים והכ"ס שאלו ואלו נשפטים... - הערוך)

ומכל שכן עוברים להכעיס (אינני בא לא לקלל ולא לברך אלא כיון שהדברים כתובים בתורה על כרחנו יתקיימו) (מתוך צילומי הגזות להגר"א וסכמ"א ז"ל הי"ד)

וגם בארץ הקודש אשר המתיוונים שמה, הן אותם יבסקים בעצמם, ואין שום הבדל ביניהם, רק שאלו כותבים בז'רגון 'אידיש', ואלו כותבים ומפספטים בז'רגון עברי - עברית חדשה - אבל הללו והללו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחו מן העולם.

וכל כך גדלה עניות הדעת בימינו שחלק גדול מעמנו תומכים אותם בכספים לגדלם ולהחזיקם, ולא ידעו ולא יבינו דבר ה' "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד", ואז אוי למחזיקים ולמחניפיהם וכן בארץ הקודש הדבר ברור כשמש שתקיא הארץ אותם. כי היא פלטרין של מלך ואינה מקיימת עוברי עבירה, ומכל שכן עוברים להכעיס (אינני בא לא לקלל ולא לברך אלא כיון שהדברים כתובים בתורה על כרחנו יתקיימו) (מתוך צילומי הגזות להגר"א וסכמ"א ז"ל הי"ד)



פסיה שרשבסקי ע"ה שלתה כמעפילה, העלתה לפני רבנו החזו"א על נס את אהבת ישראל שגילו יהודים חילוניים לגבי המעפילים. רבנו הקדוש לא ענה לה מאומה. לאחר שיצאה, אמר לר' משה חיים אקון ז"ל: לא ענית לה, ...חששתי שלא תקבל את דברי מרוב התרגשותה. לך אנכי.

מעשה ביהודי זקן גלמוד שנפל לתוך בור ביום שלג ושב את רגלו. נמצא יהודי בעל רחמים שהכניס את הזקן לתוך ביתו, רפאו וסעדו עד שהחלים ושב לאיתנו.



בימינו אלה שהם עקבתא דמשיחא, אשר הכופרים הם מנהיגי הדור, ואינם מניחים לת"ח להרים ראש, **זולתי למחניפיהם ומלחכי פינכא שלהם**, ולוחמים עם התורה מלחמה גלויה ביד רמה, ולו היה אצלם שפה אחת ודברים אחדים, אז לא היתה לנו תקומה מפניהם, אבל חסדי השם **כי לא תמנו שהטיל ערבוביא ביניהם שילחמו גם אלו כנגד אלו**, ובכל זאת להלחם נגד התורה, מואב ומדין עושים שלום ביניהם.

והנה כתוב "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", והעידה התורה בזה, כי המלחמה הזאת קיימת בכל הדורות עד בא משיח, אלא בדורות הקודמים עת שילטון התורה בישראל, נהלו המלחמה זרע עמלק מאומות העולם, אבל מעת שפרקנו עול תורה ממנו, שרצו עמלק בתוכנו ונתרבו בינינו מומרים להכעיס.

כמו היבסקים הנמצאים לא לבד במדינה האדומה כי אם בכל תפוצות ישראל מקצה הארץ ועד קצה הארץ.

וגם בארץ הקודש אשר המתיוונים שמה, הן אותם יבסקים בעצמם, ואין שום הבדל ביניהם, רק שאלו כותבים בז'רגון 'אידיש', ואלו כותבים ומפספטים בז'רגון עברי - עברית חדשה - אבל הללו והללו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחו מן העולם.

וכל כך גדלה עניות הדעת בימינו שחלק גדול מעמנו תומכים אותם בכספים לגדלם ולהחזיקם, ולא ידעו ולא יבינו דבר ה' "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד", ואז אוי למחזיקים ולמחניפיהם וכן בארץ הקודש הדבר ברור כשמש שתקיא הארץ אותם. כי היא פלטרין של מלך ואינה מקיימת עוברי עבירה,

סיפור לשבת - מדוע בכה מרן הרב שך ללא הפוגות...

שוב לביתו של מרן, ועניין אותי לדעת מה היה סוף המעשה.

מרן כבר היה אז במצב רוח מרומם, וסיפר: "לאחר שהם עזבו, לקחתי את ספר התהילים, והתפללתי שה' יחונן אותי בדעת. אחר כך הוצאתי שולחן ערוך אבן העזר, ועיינתי בכל מקום שיתכן שיש שם איזה מקור או איזו שייכות לשאלת הנישואין עם בעלת תשובה, לא ראיתי איסור בשום מקום, וכיון שכך אין טעם לאסור.

אם אכן היא מושלמת כל כך בתכלית השלמות, והיא כל כך מוצאת חן בעיני הבחור, ומאחר שביניהם כבר היה העניין סגור, יש לגמור את השידוך.

מסרתי להם את הכרעתי, ואמרת להם מזל טוב, נשתה לחיים ותעשו את השידוך. מובן, שהבחור היה בשמי - שמים - אבל לא רק הבחור, גם ההורים אמרו שהם מקבלים את הכרעתי בלב שלם."

סיפרתי את המעשה עד תומו, אך עיקר כוונתי היא לתחילתו. מרן בכה ללא הפוגה על כך שהוא כביכול מטעה את הציבור, ומעורר רושם כאילו הוא אחד מהגדולים - זוהי ענווה שאינני מסוגל לתאר במילים. כאן אבקש ממך, קורא יקר -

לשאל את מרן, ולקבל את הכרעתי בעניין. מרן החל שוב לבכות, ואמר: "תבין, הרי כולם טועים בי, חושבים שהנני מישוהו, שהנני משהו... באים אלי בשאלות והכרעות כל כך קשות. הרי זו שאלה שרק גדול בישראל יכול להכריע. מה אני שייך לשאלות שכאלה? כנראה אני



- על ידי מעשי, גם אם זה בשוגג - מטעה את הציבור, והציבור חושב שאני מהגדולים". שוב התחיל לבכות ללא הפוגה: "טועים בי, ואני אשם בזה...".

לאחר שסיים את דבריו, שאלתי את מרן: "מה למעשה יעץ להם ראש הישיבה?". השיב מרן: "מה יכולתי לעשות? הצעתי להם, שילכו לאחד מהגדולים, אמרתי להם אפילו למי ללכת [לפי השערתי היה זה מרן ה'קהילות יעקב', שבספרו הוא דן בנושא זה], אך הם לא רצו.

...הצעתי להם גדול אחר, ושוב הם לא רצו. הם הסכימו ביניהם לקבל רק את הכרעתי בלבד, ואם לא - יגרום הדבר למתח גדול בין ההורים לבין בנם. מה יכולתי לעשות?"

המשיך מרן - "אמרת להם שאחשוב על כך, ושיחזרו בעוד כמה ימים". לאחר שבוע נקלעתי

סיפר הרב שלמה לורינץ ז"ל על מרן הגרא"מ שך זצ"ל: פעם נכנסתי אליו, וראיתי שהוא במצב רוח ירוד ונפשו נסערת. שאלתי אותו, מה גרם לו להתרגש כל כך. מרן החל לספר, אך לא היה יכול לעצור בעד דמעותיו. הוא בכה ללא הרף ולא היה מסוגל לדבר.

לאחר שנגרע מבכיו, אמר לי: "אספר לך: היו אצלי זוג הורים עם בנם בקשר לשידוך. הבן נכגש עם המדוברת, והם החליטו עקרונית לעשות את השידוך. הבן אמר כי הוא רואה בה שלימות בכל המעלות, והוא מרגיש שזהו השידוך שלו.

ההורים סיפרו, כי מלכתחילה גם הם נטו להסכים לשידוך, אך ברגע האחרון נודע להם שהיא בעלת תשובה. משפחת הבחור היא משפחה מיוחסת מאד ואמידה, מהמשפחות המיוחדות, וההורים אינם מסוגלים להשלים בשום אופן עם העובדה, שבנם היחיד עומד להשתדך עם בעלת תשובה.

המתח בין ההורים לבין בנם גדול מאד, הבן אומר שהוא לא ייסוג, כי למרות שלא נתן את הסכמתו בפירוש, המדוברת הבינה ממנו שבעקרון - העניין סגור.

ומאידך, ההורים עומדים על דעתם בכל תוקף ואינם מסכימים לשידוך". הם הגיעו להחלטה

מעיוני המשפט



מאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" מורנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

האם יכול דייר מהקומה העליונה לעכב דייר בקומה תחתונה מלבנות עד שישלם לו חצי מהוצאות העמודים שבנה?!

ויש נפק"מ לדינא בין הרא"ש לרבנו יונה, באופן שאי אפשר להשתמש בכותל, שלדעת הרא"ש אינו יכול לעכב עליו, ולדעת רבנו יונה משום כובד יכול לעכב עליו ולומר "אין אני רוצה שתגביה הכותל משום שאינו מתקיים הרבה כשמגביהין אותו".

והנה נראה לומר, שלבנות יסודות וחזוקים לדירה בכדי שיוכל להרחיב את הדירה, לכו"ע אין חבירו יכול לעכב עליו, מכיון שאין משתמשים ביסודות, ואינו יכול לטעון "אני רוצה להשתמש במקום זה". וכן חזוק היסודות אינו מוריד מחזוק הדירה אלא מסיף חזוק בכדי שיהיה אפשר לבנות עליו ומתקיים זמן רב. וכן מועיל לחבירו שאם ירצה לבנות יותר מאוחר, אין כאן ערעור בין היסודות. וכן נוהגים היום שמחביבים את בתיהם ומחזקים את היסודות, ואין מערערים על זה, אפילו אם הוא בעצמו אינו רוצה להרחיב.



א"כ נראה בניד"ד שהדייר שגר בקומה השניה ורוצה להרחיב את הדירה ולחזק את היסודות, ואינו נכנס בשטח חבירו, אין השכן יכול לעכב עליו א"כ נכנס לשטח הפרטי של חבירו, שבזה בודאי שיוכל לעכב עליו.

והנה עד כה היה הנידון אם יכול לעכב עליו או לא, וכעת יש לדון האם לאחר שנה או שנתיים כשחבירו בקומה ראשונה רוצה ג"כ להרחיב דירתו, ובעל הקומה השניה מעכב עליו בטענה שישתתף בחצי הוצאות שהוציא לחזוק היסודות, והרי לבעל הקומה הראשונה יש לו הנאה בזה שאי"צ כעת לחזק את היסודות.

הנה דין זה ניתן ללמוד מהסוגיא הנ"ל (ב"ב ה' ז"ל הגמ': מתני'. כותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות; בחזקת שנתן, עד שיביא ראיה שלא נתן. מד' אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו. סמך לו כותל אחר, אף על פי שלא נתן עליו את התקרה - מגלגלין עליו את הכל; בחזקת שלא נתן, עד שיביא ראיה שנתן, ע"כ.

ועוד אמרין בגמ' (ב"ב ז': ז"ל: מתני'. המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו; רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל, ע"כ.

ובגמ' (ס"ט), מאי איכא בין ת"ק לר' יוסי? אי דמי קנים בזול לא קיהיב ליה, מאי קיהיב ליה? אי בעית אימא וכו' איבעית אימא: מקיף וניקף איכא בינייהו, דת"ק סובר: טעמא דעמד דניקף דמגלגלין עליו את הכל, אבל עמד מקיף - אינו נתן לו אלא דמי רביעית; ורבי יוסי סבר: ל"ש ניקף ול"ש מקיף, אם עמד וגדר - מגלגלין עליו את הכל, ע"כ.

ולהלכה פסק מרן השו"ע (ח"מ סי' קנ"ח ס"ז) וז"ל: מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו, ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית, שנמצאת חורבה זו מג' רוחותיה גדורה, אין מחייבין אותו ליתן מההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו והרי חורבתו פתוחה לר"ה כמו שהיתה. לפיכך אם גדר לו רוח רביעית, עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר, מגלגלים עליו את הכל ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בד' רוחות, עד ד' אמות. הגה: (עייני

שאלה: דייר שגר בקומה שניה שרצה להרחיב את דירתו, אולם היסודות של הקומה מתחתיו לא היו חזקים דיים ולכן הוצרך לעשות חיזוקים ליסודות הבנין. הוא פנה לשכן שבקומה הראשונה שישתתף עימו בהוצאות חיזוק הבנין, אולם השכן טען שאינו רוצה להשתתף משום שאין ברצונו כעת להרחיב את דירתו. והנה לאחר שנתיים ימים החליט שכן זה להרחיב גם הוא את דירתו, אך השכן שמעליו מעכב מלהרחיב עד שישלם לו מחצית ההוצאות שעשה לפני שנתיים לחיזוק הבנין וטענתו "מאחר שהינך נהנה מחיזוק היסודות שעשיתי, עליך להשתתף במחצית ההוצאות, ואם לאו אני מעכב בידך מלבנות", כיצד יש לנהוג במקרה כזה?

תשובה: מקור דין זה בגמ' (ב"ב ה', ובהרא"ש בסוגיא, ובטור ושו"ע (ח"מ סי' קנ"ז סעי' ז'), ובהרמב"ם (הל' שכן סי' פ"ג ה"ג), וכן בטור ושו"ע (ח"מ סי' קנ"ח סעי' ח'), ותוס' (ב"ב ז': ז"ל: טעמא לניקף) וקצות החושן (ח"מ סימן קנ"ח סק"ו, וכן בסק"ל).

והנה צריכים אנו לדון אם השכן שבקומה הראשונה יכול לעכב עליו מלבנות את היסודות. והנה איתא בגמ' (ב"ב ה') מתני'. כותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות; בחזקת שנתן, עד שיביא ראיה שלא נתן. מד' אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו. סמך לו כותל אחר, אף על פי שלא נתן עליו את התקרה - מגלגלין עליו את הכל; בחזקת שלא נתן, עד שיביא ראיה שנתן, ע"כ.

וכתב הרא"ש (ש"ס פרק א' סימן ח') וז"ל: יראה האי דקתני אין מחייבין אותו אין לפרש חייבו הוא דלא מחייבין ליה אבל יכול לבנותו בעל כרחו. דהא ליתא שהרי אויר שעל גבי הכותל חצוי של חבירו ואינו יכול למעט אוירו. לפי שיוכל לומר אני רוצה להשתמש על חצי הכותל שהוא שלי, או היום או מחר אבנה ואסמוך הקורות על הכותל ואעשה מחיצה דקה של נסרים ואעמידנה על חצי הכותל שהוא שלי אלא ה"ק אם שתק ולא מיחה אין מחייבין אותו. דלא תימא כיון ששתק והניחו לבנות ולמעט אוירו ודאי ניחא ליה ודעתו לסמוך לו כותל אחר וליתן עליו תקרה. קמ"ל דאין מחייבין אותו עד שיסמוך לו כותל אחר. משום דכ"ע לאו דינא גמירי ולא היה יודע שיוכל למחות בידו כיון שתחתית הכותל משועבד לשניהם, עכ"ל:

וראים מדברי הרא"ש שהשכן יכול לעכב עליו מלבנות כותל ולהגביה בטענה שרוצה להשתמש בגובה זה של הכותל. וכן דעת הר"ר יונה הבי"ד בב"י (ח"מ סי' קנ"ז) וכתב שאם רצה אחד מהשותפים להגביה הכותל חבירו מעכב עליו, בטענה שהכותל גבוה יותר מערער את היסודות ומכביד עליהם, ולכן יכול לטעון שאינו רוצה בכותל יותר מגובה של ד' אמות.

ובהגמ"י (הל' שכן סי' פ"ח) כתב בשם הגאונים (הוצ"ד ב"ב ז' ש"ס, אות כ"ג) שכותל בין שני שכנים, אם אחד מהם רוצה להגביהו הרשות בידו ואין אחד מעכב על השני. וטעמו הוא, משום שלכל אחד מהם הכותל נחשב כשלו לענין זה שיוכל להגביהו ככל אשר יחפוץ, וכמו בשדה שאין בה דין חלוקה. א"כ יוצא לנו מחלוקת בין הרא"ש ורבינו יונה, להגמ"י בשם הגאונים.

ומרן השו"ע (ח"מ סי' קנ"ז) הביא את דעת הרא"ש ואת טעמו בסתם, שיוכל לעכב עליו א"כ מנהג המדינה שאינו יכול לעכב עליו. ואת דברי ההגמ"י בשם הגאונים, הביא בשם י"א שאין חבירו מעכב עליו ורשאי להגביה, ומשלם לחבירו כפי מה שכותלו נפחת מפני כובדו.

ב"ב ז' ג"ל ר"ז רוחות, ועמד הניקף וגדר רוח ג', ועדיין פתוח לרוח רביעית, נראה לי לזון לר"ך לל"ם לו כלום עד שגדור אחד מהן רוח רביעית. ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם. אבל אם היה הכותל של זה שבנה, ובחלקו בנה, אין מגלגלין אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינים, שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים. וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית, הרי גילה דעתו ונותן חצי ההוצאה של שלשה רוחות, אם היו הכתלים של שניהם. הגה: וכל זה מיידי שגדר צדו וצדו הניקף, אבל גדר מצחו, ועינו וצדו הניקף עדיין פתוח, אם הוא מקום שנהגו לגדור, אין הניקף לר"ך לל"ם לו כלום, אף כשגדר המקיף כל ארבע רוחות. אבל אם גדר הניקף אחת מן הרוחות, דגלי דעתיה לניחא ליה, חייב ליתן כפי מה שגרם לו הניקף יתירה (טור), עכ"ל.

וכן הסביר ר"י במשנה שקנה שלוש שדות סביב שדה חבירו לשלשה מצרים, וגדר את שלושתן, ונמצא שדהו של אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו, עכ"ל. דהיינו שגדר בינו לבין חבירו אבל לגבי רשות הרבים לא גדר. וכ"פ הרמב"ם (הל' שכן סי' פ"ג ה"ג) ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם.

והתוס' (ב"ב ה' ד"ה א"ע"פ) כתבו וז"ל: אף על פי שלא נתן תקרה מגלגלין עליו את הכל. אף על גב ד'זה נהנה וזה לא חסר' פטור מ"מ כיון דגלי דעתיה דניחא ליה בהגבהה חייב וכן משמע נמי בכיצד הרגל (ב"ב דף כ: וק"ט) דקאמר טעמא דניקף הא מקיף פטור ש"מ 'זה נהנה וזה לא חסר' פטור ואפ"ה כשעמד ניקף חייב כן נראה לי אי נמי הכא זה חסר הוא שגורם לו שהגביה הכותל למעלה מד' אמות כדי שלא יהיה לו היזק ראיה בשום ענין ממנו, עכ"ל.

עוד כתבו התוספות (ב"ב ז' ד"ה טעמא) וז"ל: טעמא דניקף הא מקיף פטור. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דא"ל את גרמת לי הקיפא יתירא וא"ת ואי 'זה נהנה וזה לא חסר' פטור אפילו עמד ניקף נמי וי"ל שאני עמד ניקף דגלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה ולא דמי לדר בחצר חבירו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם, עכ"ל.

ויש נפק"מ בין שני תירוצי התוס' בגמ' ב"ב שלפי התירוץ הא' (שקא' כמיוז' התוס' ב"ב) כיון דגלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה חייב ואפילו ב' זה נהנה וזה לא חסר' אם יש גילוי דעת דניחא ליה במעשיו של שכניו, כמו בדין כותל שנפל, אע"פ שלמעלה מד' אמות אין מחייבין אותו, מ"מ אם סמך לו כותל אחר מגלגלין עליו את הכל שהרי יש כאן גילוי דעת דניחא ליה במעשה הראשון.

וכן אם עמד ניקף וגדר הרביעית הרי ניחא ליה במה שגדר ראשונה שניה ושלישית, ולכן אפילו אם 'זה נהנה וזה לא חסר' חייב, וזה לא דומה למי שגר בחצר חבירו שלא גילה שנוח לו לשלם שכר אלא בחינם.

ולפי תירוץ האחרון של התוס' הכל הוא בגדר של 'זה נהנה וזה לא חסר', ואילו אם נוח לו בהוצאה, מכיון שלא חסר בפועל הראשון כי הגביה הכותל לצרכיו וגם בלעדי השני היה בונה מה שצריך לעצמו, זה בגדר של 'זה נהנה וזה לא חסר'. והמשנה אומרת שאם סמך לו כותל אחר חייב משום שמחסרו כדי שלא יהיה היזק ראיה מחבירו בשום ענין, ולכן חייב לשלם לו את הכל כשסמך לו כותל אחר, שהרי גילה דעתו דניחא ליה.

ועיין בקצות החושן (ח"מ סי' קנ"ז סק"א) שכתב וז"ל: וביש"ש פרק כיצד הרגל סי' ט"ז כתב וז"ל, ותימה איך נוכל להוציא דין חדש מס"ד דמקשין, הלא לפי האמת והמסקנא ליכא ראיה כלל, דאפילו עמד מקיף חייב דחסירה בהקפה יתירא וכו', ועוד קשה לי הלא רצה

המשך סיפור לשבת

בטרם תמשיך הקריאה, עצור רגע, חזור על הקטע שקראת, שוב ושוב, והתבונן.

עד היכן הגיעה ענוותנותו של מרן, רבן של ישראל!... הוא זועק ובוכה מעומק

מטעה את הציבור, והציבור חושב שאני מהגדולים" הבה נשאל את עצמנו, כמה אנחנו עושים ומשתדלים, בכוונה

תחילה, שיכבדו אותנו יותר... (מתוך הספד 'צמחיהס')

לבו: "טועים בי, חושבים שהנני מישהו, שהנני משהו... כנראה אני, על ידי מעשי, גם אם זה בשוגג,

אומר לו "אין רצוני בגדר, מכיון שקרקעי מתמעט, והייתי זורע שם כורכום דרישקא ואושיב שם שומר".

א"כ יש לנו מחלוקת יסודית בגדר 'זה נהנה וזה לא חסר', מה הדין אם 'זה נהנה וזה לא חסר' וגילה דעתו שנוח לו בהוצאות, שלפי אחד התירושים בתוס' חייב, ולפי דעת הרא"ש ורש"ל ביש"ש אפילו בכה"ג פטור, מכיון שאינו חסר. ואם מוכיחים הדברים שחסר הוא, וגילה השני דעתו דניח"ל בהוצאה, הרי זה מתחייב לשלם הכל. וייתכן לומר שהרמב"ם ומרן השו"ע הולכים בשיטה זו, ש'זה נהנה וזה לא חסר' פטור לגמרי, ואפילו אם גילה השני דעתו דניח"ל בהוצאה. ובכותל של שכנים שחייב השני לשלם חצי מההוצאה של הראשון, היכא דגלי דעתיה דניח"ל, משום קנין נגעו בו, שהרי קנאו בגילוי דעתו, ולכן חייב לשלם חצי ההוצאה.

ולדעת הרמב"ן כותל של שני אנשים שכנים שהוסיף, ובא השני והוסיף מצד חצירו, אם הכותל בנוי באמצע יכול לטעון שאינו רוצה לקנות מחצית ולשלם התוספת, מכיון שממעט בחלקי ולא נוח לי בכך, אבל אם בנוי הכל על שטח שכנו, הרי זה חייב אם גילה דעתו שנוח לו בתוספת זו שהוסיף חבירו על הכותל, או מטעם ש'זה נהנה וזה אינו חסר' חייב אם גילה דעתו שנוח לו בהוצאה, או מטעם שחיסרו, וכדברי התוס' (במסכת צ"ב ה. ד"ה לע"פ).

היוצא מכל האמור להלכה: שכן בקומה ב' שבנה את חיזוקי התקרה בחלקו של שכנו, וכעת חפץ בעל הקומה הראשונה לבנות על היסודות שבנה חבירו, יכול לטעון בעל הקומה השניה שאינו מסכים שיבנה לו על היסודות שהוא כבר בנה וחיזק, אא"כ יתן לו מחצית ההוצאות שהוציא. ואפילו לשיטת הראשונים שב'זה נהנה וזה לא חסר' - פטור, אפילו באופן שגילה דעתו שנוח לו בזה, מ"מ בניד"ד שבונה את דירתו על היסודות שעשה חבירו, בודאי שיכול לעכב עליו. אא"כ ישלם לו מחצית דמי חיזוק היסודות. וכל שכן להפוסקים דס"ל שב'זה נהנה וזה לא חסר' באופן שגילה דעתו שנוח לו שחייב, ובפרט שכן הוא מנהג המדינה, כשרוצים לבנות ולהרחיב בתיהם, שכולם משתתפים בהוצאות. ויהי רצון שזמנה להגדיל תורה ולהאדירה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא מתוך בריאות איתנה

ושנייה ושלישית, שנמצאת חורבה זו מג' רוחותיה גדורה, אין מחייבין אותו ליתן מההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו והרי חורבתו פתוחה לר"ה כמו שהיתה. לפיכך אם גדר לו רוח רביעית, עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר, מגלגלים עליו את הכל ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בד' רוחות, עד ד' אמות וכו' ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם. אבל אם היה הכותל של זה שבנה, ובחלקו בנה, אין מגלגלין אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינים, שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים וכו', עכ"ל.

אמנם הטור לא חילק בין אם הכותל על קרקע של שניהם או לא, וכתב בסתמא "אם גדר הניקף את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, מכיון שגילה דעתו דניחא ליה".

והסביר הקצות החושן (ס"ג סק"ד) משום שהוא חוזר כפי פירוש ר"י שפירש שגדר המקיף בינו לבין רה"ר, ולא קנה הניקף גוף הכותל. כיון שכולו על מקום המקיף, ואין חיובו אלא משום שנהנה. וכל זמן שהוא פתוח אין לו הנאה. אבל לשיטת הרמב"ם (ה' סכנים פ"ג ה"ג) דוקא אם גדר המקיף על מקום שניהם, וכגון שגדר בין מקיף לניקף ומשום קנין, כיון דגלי דעתיה דניח"ל, זכה לו חצירו, כיון שהבונה אדעתא דהכי בנה שזיכה לו חצירו מכי יתראה בבניינו, וכיון שנתרצה בבניינו וזכה לו חצירו, נתחייב בדמיו. וכן דעת רש"י (צ"ב כ:). שגדר בין מקיף לניקף. וכ"כ מרן הב"ב (ח"מ סי' קנ"ח) שלדעת רש"י והרמב"ם גדר מקיף בינו לבין חבירו, ועפ"י זה מיושבת קושיית תוס' (במסכת צ"ב כ: ד"ה טעמא) דכיון שהמקיף גדר את השדה בג' רוחותיה בינו ובין חבירו, ועל שטח של שניהם, כשגדר הניקף רוח הרביעית, קנה את האבנים למפרע והמקיף חסר שהפסיד את חצי ההוצאות שהוציא על הניקף, ולכן מגלגלין על הניקף את הכל. וזהו כפי תירוץ האחרון של תוס' (צ"ב ה. ד"ה מגלגלין). והרמב"ן בחי' (צ"ב ז:) הביאו מרן הב"ב (ס"ג, ס"ט) שכתב אם גדר במקום שלא נהגו לגדור בבקעה מגלגלין עליו את הכל, ובלבד שיהיה הגדר כולו בשל זה, אבל אם היה חציו בשל זה וחציו בשל זה, אינו יכול לכופו ליתן לו אפילו פרוטה, שהרי אם רוצה

המשך מעמוד קודם: רבי"ה (במלכ"י ס"ג) אפילו למיכף ב'זה נהנה וזה לא חסר', ק"ו דליכא שום הוה אמינא שחייב הדר. וע"ש שהעלה ד'זה נהנה וזה לא חסר' פטור אפילו גלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה, וכן הרא"ש לא הביא דברי ר"י בעל תוס' ולא חילק בזה אלא לעולם ו'זה נהנה וזה לא חסר' מקרי' עד דמחסר ליה וכן עיקר עכ"ל.

והקצות החושן בסי' קנ"ח (סק"י) יישב את קושיית התוס' בפרק כיצד הרגל, גם לתירוץ האחרון של התוס' (צ"ב צ"ד לע"פ) שמה שכתבו התוס' בתירוץ אחרון הרי הוא חסר שגרום לו להגביה את הכותל למעלה מד' אמות כדי שלא יהיה לו היזק ראייה בשום ענין. ונמצינו למדים מדברי התוס' ב"ב, אפילו גלי דעתיה דניח"ל בהוצאה, אינו חייב אם 'זה נהנה וזה לא חסר'. ושאלו המפרשים בשלמא בדין כותל למעלה מד' אמות החיוב ניחא שהרי חיסרו, אבל בדין המקיף את חבירו מג' רוחותיו ועמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, ולמסקנא אפילו עמד המקיף או הניקף, מכיון שאומר המקיף לניקף אתה גרמת לי הקיפה יתירתא, חייב, הניחא עמד מקיף וגדר, אבל אם גדר ניקף בינו ובין המקיף את הרוח הרביעית, אין כאן הקפה יתירתא ומדוע חייב?! והסביר הקצות החושן כפי הסברו של המגיד משנה בטעמו של הרמב"ם והוא שיהיה על מקום שניהם, ומשום דאז זכה לו חצירו בחצי הכותל, וא"כ כיון שגלי דעתיה דניח"ל זכתה לו חצירו באבנים למפרע, וכיון שזכה בגוף הכותל להיות חצי שלו, תו לא שייך לומר 'זה נהנה וזה לא חסר', דאין לך חסר גדול מזה, ומקח וממכר הוא, ולא אמרו 'זה נהנה וזה לא חסר' דפטור, היכא שגוף הבית הוא של בעה"ב, אבל היכא שקנה גוף הבית, דרך מקח וממכר הוא, ובודאי חייב, דאין לך חיסרון גדול מזה. וכ"כ הנימוקי"י על המשנה מכיון שחצי הכותל עומד על חצירו, קנתה לו חצירו. ואפילו שלא אמר לו חבירו 'תקנה לך חצרך', ברור שעל דעת כן בנאו, שיהיה שלו כל זמן שירצה.

וכ"פ מרן השו"ע (ח"מ סי' קנ"ח ס"ו) וז"ל: מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו, ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה

בית דין צדק ובית הוראה "זרע אמת" צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה... (סנהדרין לב:)

בית הדין לענייני ממונות | אישות | צואות | ירושות | הסכמי גרושין | קידושין | סיוע בעריכת חוזים | שלום בית

בנשיאות ובראשות אב בית הדין בד"צ "זרע אמת", בד"צ "יורה דעה", וראש כולל הוראה ודיינות "אורות חיים ומשה" אשדוד

אב"ד מקודש הרה"ג יעקב נסים עטייה שליט"א

ובהרכב הדיינים המצויינים: מרא דאתרא רמב"ש א' הרה"ג יצחק שרבאני שליט"א

ראש כולל הוראה ודיינות "חוקי ומשפטי ישראל" הרה"ג יצחק ביטון שליט"א

הדיין המצויין רב שכונת מקור ברוך ירושלים הרה"ג אהרון ירחי שליט"א

סניפי ביה"ד:

שפת אמת 5 ביי"ש

האדמו"ר מבעלז 39 אשדוד

לפתיחת תיקים

ושאלות בעלפון

054-8416719

טלפקס: 02-9990043

ולהבדיל לעילוי נשמת:

דוד בן רחל ז"ל
שמעון בן חנה ז"ל
סעדה בת רחל ז"ל

עילאי בן תהילה ז"ל
יצחק בן פרחיה ז"ל
תמו בת ימנה ז"ל
אנדריי עמרם בן תמו ז"ל

העלון יוצא לאור בסיוע:

ה"ה פנחס אזולאי בן רחל וב"ב
יהי רצון שהשם יתברך ימלא כל משאלות
ליבו לעבודתו יתברך וישפיע עליו שפע
קדושה ונחת רוח מכל יוצאי חלציו אושר
ועושר ברוחניות ובגשמיות אכ"ר